

דף

ערכין ב' ע"א

על הדרף

רפט

י"ג ע"ב) כתב כסברא הראשונה דהטו"א, וחולק שם אר"י דסובר דעבד פטור מפ"ו כאשר, והיינו כנ"ל דהר"י סובר דלה לה הוא "מחייב".

★ ★

בגליוני הש"ס (גיטין מ"ב ע"ב) הביא י"א דגדלות דעבד הוא בן י"ב, וחולק עליו מדברי התוס' כאן. וכן כתב בקובץ הערות הנ"ל.

ועיין עוד מש"כ בשעה"מ הל' מילה והגהות הגרעק"א יו"ד הל' עבדים, בענין חיוב מילה בעבדים, אם זהו חיוב על העבד למול א"ע או שזהו חובה על האדון וב"ד דוקא, וכן לגבי חיוב עבד במילת בנו, ועיין עוד בתוס' זבחים ק"ג ע"א ד"ה אין לי בשם ר' חיים ובצ"ק שם. [וע"ע משנל"מ הל' מלכים פ"י ה"ז ד"ה וא"ת היכי כתבו התוס' (דלא ילפינן מלה רק לענין מ"ע שהז"ג, ולא לענין מה שאשה נפטרת מגזוה"כ, ע"ש עוד), ומנ"ח (מ' א' ס"ק י"ט ומצוה ב' ס"ק ט'), שו"ת נו"ב מהדו"ת (חלק חו"מ סי' י"א)].

ובאסופות הגר"ח מבריסק הביא שעבד אינו יכול לברך על מ"ע שהז"ג לכו"ע. והיינו דלגבי מצות אלו הרי הוא כגוי, כהצד דלה לה הוא מחייב. (מכתבי הגרא"ס פורשטיין מלונדון - ירושלים)

★ ★

במשנה: חרש וכו' נדרין ונערכין.

והקשו התוס' (ד"ה חרש) דהא בב"ק (פ"ה ע"ב) אמרינן דחרשו - נותן לו דמי כולו, אלמא דאין לו דמים, וא"כ איך הוא נידר ונידב.

ותירצו דיש הבדל בין יכול להתרפא, שיש לו דמים, לאין יכול להתרפא, שאין לו דמים. ורבינו תם מחלק בין חרש בידי אדם שאין לו דמים, לחרש בידי שמים, שיש לו דמים, וצ"ב מאי החילוק ביניהם.

ובתב הנו"ב (אהע"ז מהדו"ק סי' א') דע"כ צ"ל דגם לרבינו תם החילוק הוא שחרש בידי שמים יכול להתרפא, וחרש בידי אדם אינו יכול להתרפא, אלא שלהתירוץ הראשון גם חרש בידי אדם צריך לבדוק אם יכול להתרפא או לא, ולרבינו תם חרש בידי אדם סתמו אינו יכול להתרפא, וא"צ לבדוק, ודוקא חרש בידי שמים יכול להתרפא.

★ ★

ותמה הגרעק"א דמנ"ל למילף מכאן לפטור עבדים ממ"ע שהזמן גרמא, הא הך "לה" דכתיבא גבי עבדים נאמרה גבי שפחה, שהיא עצמה אשה, ומנ"ל ללמוד שגם עבד - שהוא זכר פטור ממ"ע שהזמן גרמא.

ומזה הוכיח הגרעק"א, דהא דעבד פטור, הוא מפאת דמצד הסברא החיצונה הוא פטור מכל המצות, וגז"ש דלה לה אתי "לחייבו" במצות כאשר, וא"כ אין לך בו אלא מה שהתורה חייבתו, דהיינו מצות שהאשה חייבת, ולא יותר מזה.

אולם כתב דמהרמב"ם מוכח דס"ל דגז"ש דלה לה "לפוטרו" קא אתי דבפ"ב מהל' ע"ז (הל' ב') כתב הרמב"ם דאשה אינה בכל תשחית דאין לה זקן, ולפיכך העבד שיש לו זקן הרי הוא בכלל איסור דבל תשחית. ואם נימא דלה לה אינו בא רק "לחייבו", ובעצם הוא פטור מכל המצות שבתורה, מנ"ל לחייב עבד כל תשחית בזקן, אלא ע"כ שהרמב"ם סובר דגז"ש דלה לה בא לפטור.

נמצא דאם נימא דגז"ש דלה לה בא לפטור, א"כ כל דבר שמציאות האיש שונה מן האשה, בזה הרי העבד כאיש ולא כאשה.

והכא בערכין, מה שערכין הזכר אחרת מן הנקבה, הוא מחמת ה"מציאות" של האיש שהוא שונה מן האשה, וכמו דאמרינן (לקמן י"ט ע"א) לגבי ערך למעלה מחמשים סבא בביתא פחא בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא, ולכן הוי כהשחתת הזקן שבזה עבד שוה לאשה. ולפ"ז יסבור תוס' כמו הרמב"ם בהשחתת זקן.

ועיין דתוס' סובר דאף דבעצם פטור הוא ממצוות, וגז"ש דלה לה בא לחייבו, מ"מ הכא דאיירי שאחר אומר - ערך עבד זה עלי, בזה לכו"ע דינו כאיש, דרק לגבי הדינים של עצמו, הוא "הנהגה" שיתנהג כאשר. וכע"ז כתב בקובץ הערות (סי' י"א ס"ג).

וכיוצא בזה כתב הטורי אבן (ריש חגיגה באבנ"מ) במש"כ התוס' (שם ב' ע"ב ד"ה לא תהו) דעבד חייב בפ"ו, שהוא משום דכיון דפטור אשה משום שאין דרכו של אשה לכבוש, א"כ עבד שדרכו לכבוש חייב. ושוב דחה זה, דהרי בלי גז"ש דלה לה לא הי' עבד חייב כלל במצות, וגז"ש דלה לה הוא "מחייב", וא"כ אין לנו לחייבו רק במצוות שהאשה חייבת יהי' מאיזה טעם שיהי'. ובתוס' ר"ד (ב"ב